

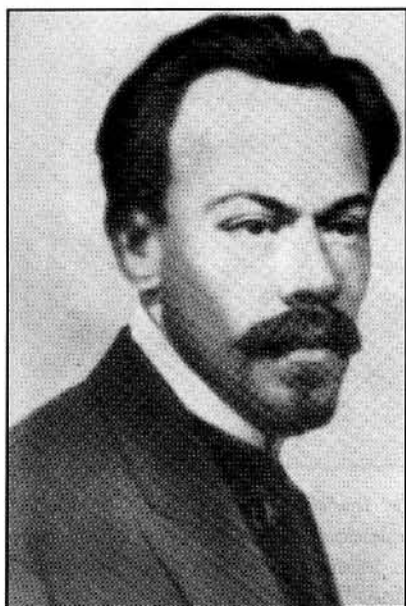
Het vergeten werk van Gnesin

'Gnesin en Chagall woonden op hetzelfde moment in St. Petersburg en waren allebei modernisten, bezig de Russisch-joodse ziel een stem te geven, de een in zijn muziek, de ander in zijn schilderijen, maar of ze elkaar ooit de hand hebben geschud....'

Sovali, ook bekend als Sofie van Lier, komt als een wervelwind binnen, in haar armen stapels papier, boeken, cd's. Ze is de dochter van componist Bertus van Lier, zangeres en doctorandus in de muziekwetenschap en nu begonnen aan het project waar al haar vorige bezigheden naartoe leidden. Tijdens het gesprek luisteren wij naar vreemdsoortige, maar ergens toch heel bekende *nigoen*-flarden van een repetitieve-cd van het ensemble waarmee zij het Gnesin-programma gaat uitvoeren.

Wie was Gnesin?

'Gnesin was een Russisch-joodse componist uit de eerste helft van de twin-

Gnesin in zijn jonge jaren

tigste eeuw, die prachtige, op joodse thema's geïnspireerde muziek heeft gecomponeerd. Hij was lid van het Genootschap voor Joodse Volksmuziek, een club joodse componisten, opgericht in 1908 in St. Petersburg, die - geïnspireerd door Rimsky-Korsakov - een joodse klassieke muziekstijl wilde scheppen. Ze wilden het Genootschap voor Joodse Muziek noemen, maar de magistraat die de vergunning moest afgeven, beweerde dat joodse muziek niet bestond, alleen zoets als joodse volksmuziek. Ze deden onderzoek naar joodse traditionele muziek - *chazzanoet*, klezmer - hadden een uitgeverij, organiseerden concerten, hadden een tijdschrift en een bibliotheek. Aan de teksten die ze voor hun liederen kozen merk je hoe verbonden ze waren met het zionisme. Gnesin en een aantal anderen hebben ook reizen naar Palestina gemaakt.'

Hoe kwam je op het idee een heel programma met muziek van Gnesin samen te stellen?

'Ik had een van de anderen kunnen kiezen, dat komt hopelijk een volgende keer. Via het Nederlandse consulaat in New York, werd ik benaderd door de stichting Tarboet om een concert te geven voor hun programma 'De Joden van Amsterdam in de eeuw van Rembrandt'. Ik kwam toen in contact met de zangeres Mascha Benya, die me vertelde me over de joodse componisten in St. Petersburg die op zoek waren gegaan naar hun muzikale wortels. Zelf was ik toen een programma aan het voorbereiden met op volksmuziek geïnspireerde werken van twintigste-eeuwse componisten, maar van deze joodse componisten had ik nog nooit gehoord.

'Ik was nieuwsgierig en ben naar informatie gaan zoeken. In de bibliotheken vond ik wat boeken en artikelen. Het bleek te gaan om een uiterst interessante beweging, waaraan velen hebben meegewerkt: Joel Engel (de initiator), Solomon Rosowsky, Joseph Achron, Lazare Saminsky, Alexander en Grigory Krein, Moshe Milner, Alexander Veprik, Michail Fabianovitsj Gnesin en nog veel meer. Het heeft tot de revolutie voortgeduurd. Ze

Sofie van Lier (foto: Yoram Diamand)

hebben een poging gedaan het genootschap naar Berlijn te verplaatsen en hebben daar begin jaren twintig een uitgeverij opgezet, Jibne Edition, Agency for the Diaspora. Daarna is Engel naar Palestina gegaan, Achron, Rosowsky en Saminsky zijn via Palestina naar Amerika geëmigreerd. Gnesin en Krein zijn tot 1930 verder gegaan in Moskou, maar het was lastig, en onder Stalin was het helemaal afgelopen met de joodse muziek. Veprik is in een kamp terechtgekomen, waar hij arrangementen moest maken voor een balalaika-orkest. Moshe Milner, die onverzettelijk was in zijn voornemen joodse muziek te componeren, is totaal doodgezwegen. Gnesin werd docent compositie. Zijn naam kent men nog door het beroemde, naar hem genoemde, conservatorium in Moskou, maar de joodse componist Gnesin is men vergeten. De componist/musicoloog Abraham Yusfin, noemt dit "de tijd van de officiële niet-existentie van de joodse kunstmuziek in Rusland". Deze muziek is nu nog steeds onbekend.'

Was het moeilijk om aan de partituren te komen?

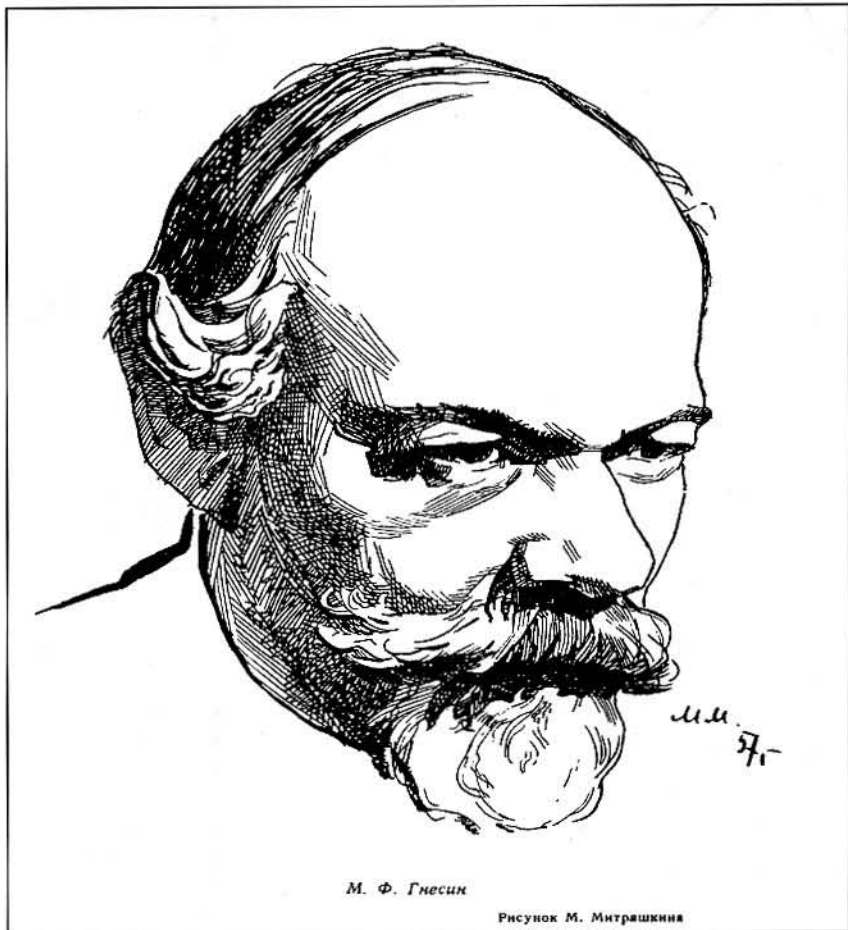
'Zeker, hier in Amsterdam vond ik slechts enkele instrumentale stukken, geen vocale. Mascha heeft wat liederen gegeven. Onze pianiste Anat Fort vond werk bij het YIVO in New York en mijn broer en onze violist Grigory Sedukh vonden stukken in St. Petersburg. Onze

cellist Alexander Oratovski was zelf al in het bezit van veel werk, maar kon er moeilijk bij omdat hij steeds aan het verhuizen was. De partituren zaten opgeslagen, ik moest hem smeken om zijn dozen te doorzoeken. Anats zuster heeft uit Israel ook wat partituren gestuurd. Er is nog veel meer dat ik zoek, ik heb nog lang niet alles.'

Hoe viel je keuze op Gnesin?

'Eerst wilde ik een programma samenstellen met werk van verschillende componisten, maar ik dacht dat het te fragmentarisch zou worden. Samen met Anat Fort koos ik voor Gnesin. Hij is uitermate interessant. Hij heeft een prachtige liederencyclus geschreven *Het verhaal van rode Mottele*, op tekst van Joseph Utkin. De tekst is uit de vroege tijd van het communisme en nogal naïef. Hij gaat over een joods kleermakertje, dat van betere tijden droomt. Het is geen hoogstaande poëzie, maar de muziek is fantastisch. In dit stuk gebruikt Gnesin een stijl die hij "muzikale declamatie" noemt. Hij baseert de zangmelodie op de wisselingen in toonhoogte en de ritmes van gesproken taal.

'Zijn Opus 37, *Joodse Lieder*, is meer geïnspireerd door volksmelodieën. Er is een fragment bij uit *Sjir Hasjirim* en *Jad anoega haita la* (Haar tedere hand), een lied dat Gnesin in 1923 transcribeerde tijdens een reis naar Palestina. In de jaren zestig was het een hit in Israel. Verder is er een Jiddische tekst, *Der Sojne ba di Tojern* en een lied zonder woorden. Bij deze liederen improviseren wij. Gnesin heeft ook theatermuziek gecomponeerd bij Gogols *Revisor: Joods Orkest op het Bal van de Baljuw*, voor de uitvoering van Meyerhold in Moskou. Hij noemt het een *Groteske*, eigenlijk is het een parodie op een klezmerorkest. Wij gaan er een bewerking van maken, daar wordt ook bij geïmproviseerd. Alexander Oratovski speelt verder wat cellostukken en Grigory Sedukh een vioolsonate. In de IJsbreker op 7 november speelt Marcel Worms een pianoduet met Anat en voert hij met Alexander en Grigory een pianotrio van Gnesin uit. Ik correspondeer met Abraham Yusfin, een oud-leerling van Gnesin, en nu professor aan de Joodse Universiteit te St. Petersburg. Hij zal de toelichting voor ons programma schrijven.'

(tekening: M. Mitryashkin)

Vertel eens wat meer over de groep.

'Aanvankelijk begon ik met Anat Fort uit Israel. Er kwamen steeds meer musici bij uit heel verschillende achtergronden, klassieke en improviserende musici die zich betrokken voelden bij het project. De cellist Alexander Oratovski had al concerten met muziek van het genootschap gegeven, de violist Grigory Sedukh uit St. Petersburg was ook met dit repertoire bezig - ik ontmoette hem toen hij hier was om een speciale, voor hem op piccoloviool geschreven partij te spelen in de opera *Alice in Wonderland* in het Muziektheater; de virtuoze klarinettist Perry Robinson uit New York en de percussionist Roberto Haliffi uit Libië, met wie ik in Klezmokum samenspeelde; en Arthur Baron, de gerenommeerde trombonist uit New York, de laatste trombonist die Duke Ellington voor zijn orkest in 1973 engageerde, die ook met Giora Feidman heeft gespeeld. Om dit project en eventuele volgende te organiseren hebben we Stichting Joodse Muziek Projecten opgericht.'

Sheila Gogol

Er zijn nu 7 concerten gepland: 27 oktober in Sculptuurmuseum de Buitenplaats, Eelde; 31 oktober in het Muziekcentrum, Den Bosch; 30 oktober of 6 november in de Synagoge Nijmegen; 7 november in de IJsbreker, Amsterdam; 10 november in het Bethaniënklooster, Amsterdam; 15 november in het Oude Slot, Heemstede; 17 november in de Synagoge Delft. Voor meer informatie: tel. 020-6623675 of e-mail jmp@tiscali.nl.

Solidariteitsconcert

Op 24 oktober wordt wederom een solidariteitsconcert georganiseerd. Dit maal in de aula van de Vrije Universiteit te Amsterdam, met o.a. Yehoram Gaon. Toegang € 25,- p.p. Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur. Voor meer info: Sheila Gogol, 020-6620405